

(א) לקמן קמא, (ב) נכרות ה', (ג) מויק' כו, ע"ש, (ד) [שפטים כ"א], (ה) ריעב"ן (מ"ו, א) ש"ך ע"כ.

תורה אור השלם

1 ויאמרו יְרֵשֶׁת פְּלִישְׁתִּי לְבִגְיָתָם וְלֹא יִקְוָה שְׁבֹט מִיִּשְׂרָאֵל: שׁוֹפְטִים כֹּה יִהְיֶה וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹר לְאֹמֶר אִישׁ בִּי יִמּוֹת וְבֵן אִין לוֹ וְעִבְרֵתֶם אֶת נַחְלָתוֹ לְבַתּוֹ: בְּמִדַּבְרֵי כּוֹ ה' 3 יוֹם עִבְרָה הַיּוֹם הַזֶּהוּא יוֹם יְצִיַּה וְיִצְעָקָה יוֹם שְׂאֵהוּ וּמִשְׁוֹאֵה יוֹם חֲזָק וְאַפְלָה יוֹם עָנָן וְגִרְפִּיל:

4 יִשְׁמַע אֵל יוֹעֵצַ וְיִשְׁבַּע קוֹם סֵלָה אֲשֶׁר אִין חֲלִיפוֹת לָמוֹ וְלֹא יִרְאוּ אֲלֵיהֶם: תְּהִלַּם הוֹ כ 5 אֵל תִּבְּוֹל לָמוֹת וְאֵל תִּרְוֹ לוֹ בְּבוֹ כְּבוֹ הַלֶּחֶךְ בִּי לֹא יִשְׁבֵּ עוֹד וְיִרְאֶה אֶת אֲרִיץ מוֹלְדוֹתוֹ: יִרְמִיּוֹ כֹּב 6 וְהוֹדֵד שְׁמַע בְּמִצְרַיִם בִּי שִׁבְבֵ דוֹד עִם אֲבֹתָיו וּבִי מֵת יִזָּבַר שֵׁר הַדְּבָא וְיִאֲמַר הוֹדֵד אֵל פְּרַעְיָה שְׁלַחְתִּי וְאַלְךָ אֵל אֲרָצִי:

מלכים א יא כא 7 מבני יואב עבדיו: בן יהואל ועשו קאמתי: ושמונה יצאו הזקרים:

עורא ח ט 8 תָּגַי וְתָגַי אֲתָם רָעִי בִּי יָד אֶלֹהֵי נִגְיָה בִּי:

איוב ט כא 9 הַשֶּׁמֶר אֵל תִּפֶּן אִין בִּי עַל יַד בְּרִיתִי מִעֵנִי:

איוב לו כא 10 חַמַּת מֶלֶךְ מִלְּאֵיב קוֹחַ וְאִישׁ חֲכָם מִלְּפָרַיִם:

משלי טו טו

הגהות הב"ח

(א) נב' ספתיים דר' יוחנן הוא דאמר תלמיד דאמר וכו' ביר ספתיים דר' יוחנן הוא דאמר: (ב) שם להולך בלא בניס אלא ר' יישוע נן לוי: (ג) רשב"ג דיה שאל מירש וכו' מניע הרבה מאל מן הנחלה: (ד) ד"ה דין גרמא וכו' לא היה אומר. ר"ב וכלאו הכי נמי ית לפיש דלא היה נחמה איבעי ליה לגמורא לעורי קא מנעאל ליה שמוכר לפניו שאני ירא אלהים וכו' תוס' בברכות דף ה ע"ב ע"ש:

מוסף רש"י

דין גרמא דעשיריאה ביר. זה עלש על בן שערי שמת לו. ביר מנו בר, וזר עלש פתות מכשעריה ממנו שאינו מטמא כנגע והיה נושא קשור סבורו לעגמת נפש (ברכות ה).

יש נוחלין

לא סהא תורה שלמה שלנו כו'. איני כריך לדחוקך בקש. ומיהו מעניקרא לא היה חפץ לגלות לו טעמו של דבר דאסור לגלות להם טעמי תורה: **כשיחה בטלה שלכם**. קל וחומר שאחס דנין מעגמכס שיש עליו תשובה מה לבת בנו שיפה כחה במקום אחין שירשת

במקום אציה כגון צנות ללפחד שירשו צנכסי חפר אצי אציהן עם בני חפר שנאמר נתן מתן להם אחוזת נחלה **בנותך אחי אציהן** [במדבר כו]: **סאמר צנכו שהורע כחה אלל האחין**. כשם שאינה יורשת עם אחיה צנכסי אציה כך אינה יורשת עם בת אחיה. בוא וראה שצנות ללפחד ירשו צנכסי חפר ולא לקחו בני חפר וצנות חפר כל נכסי חפר נמאלת בת הבן קודמת לבת דהיינו צנות ללפחד שקדמו לצנות חפר: **ואושו היוס**. שגמלוס כ"ד צנכת היה: **שלא סירש צנ הבן עם האחין**. של בן אלל האחין יורשין כל נכסי האב ואפילו חלק שהיה ראוי לאחיהן המת לפי שבאותו מעשה דפלגש צנצעה מתו במלממה כל שבט צנימין ואפילו הנשים כדכתיב ”ומה נעשה לנומרים לנוסי כי נשמדה מצנימין אשה ולא נותר מרש כי אם שש מאות שנשאו נסיס ארבע מאות מצנות יבש לגעד ומאחסיס שחטפו מצנות שילה ונמאלל כל ארץ צנימין לשש מאות איס לפיכך באתו העת מנגיע ”(א) מאל מן הנחלה לנאשה אחת הנאה לירש ואס מנאש לשבט אחר נמאלת נגרעת נחלת שבט צנימין לפיכך התקינו דהיכא דיש צניס יורשין את אציהס דלא

מיעקרא נחלה מצני המת המנו שלא מירש בת הבן עמיהן דהפקר צ"ד הפקר אצל אס לא הניח צניס אלא צנות ”(ב) (לשס גס הצנות) גס בת הצנת מירש עמיהן דלא ניחאל ליה למת שתעקר נחלתו מורעו אי נמי היכא דליכא צנות וצת הבן מירש בת הבן את כל הנכסיס ומסממא היו זוהרות שלא להנשא לשבט אחר פן מסוב הנחלה לשבט אחר והכי משמע קרא ויאמרו לתת הירושה לפלטת צנימין כלומר לצניס הנקראיסי על שבט צנימין ולא לבת הבן שכיולה להנשא לשבט אחר ועקרה נחלה מצנימין: ה"ג מלא עליו עצרה.

בפירוש רבינו חננאל כלומר שונא אותו: **חליפות**. חליפין ממלא מקומו: **דין גרמא דעשיריאה ביר**. נשאר אללו שן אחד מצניו וכו היה מנחס למרי נפש האציליס שהשן של מת אינו טמא דתנן בזהלות פרק ג' (מ"ג) כל שבמת טמא חוץ מן השיניים והשיער והאפסורן ובשעת חיבורן הכל טמא. וכיון דרבי יוחנן לא הניח בן אס איתא דסבירא ליה דמי שלא הניח בן נקרא לא ירא אלהיס לא היה אומר ”(ד) לצריות דין גרמא דעשיריאה ביר דאמרין צעלמא (ברכות דף לד): חליף עלי מאן דמפרסס חטאיא דכתיב [מהליס לב] **אשרי נשוי פשע כסוי חטאה: לא הוה עייל לבי טמיה**. לבית המת להתאצל עליו כדתנן [אהלות פ' טו מ"א] צית מלא טמיא מלא מתיס לפי שלא היה רוצה להתבטל ממלודו: **הא דידיה**. דין גרמא כו' דסבירא ליה כר' יהושע בן לוי זה שלא הניח תלמיד: **הא דרביה**. מאי דאמר זה שלא דאמר זה ולא סבירא ליה: **קשה עניוס כו'**. וכריך למיבעי רחמי. ואבז גררא דדרשות דר' פנחס צר חמא נקט ליה הכא: **כי יד אלוה וגו'**. היינו נ' מכות שהרי צמנריס דכתיב ביה אצבע אלהיס הוא (שמות ח) לקו י' מכות נמאלל ליד שיש צה חמש אצבעות חמשים מכות: **אל ספן אל און**. אל תהרהר אחר מדת הדין כי יש מנייריס יותר ממך כי טוב לך זה החמשים מכות מעוני והרי יש לך כסף וזהב וקרקעות ועדיין הקצ"ה מרחס עליך יותר מהרבה בני אדם שהן עניים: **חמס מלך**. היינו זער שבאה לו חימה מאת המקוס. מלאכי מות היינו חולה שנוטה למות: **יפפרנה**. יקנחנה: **צעי רמי צר חמא אצי אציו**. של מת ואחי אציו של מת אחיה מהן קודס. ומשוס דמרווייהו אתו לירש את המת מכח אצי המת קא צעי לה: **צנכסי עשו**. מיתה נקט צעשו שהוא רשע ולא ציעקצ: **האצ קודס לירש אס צנו לגל יואאי יוני**. נמאלל אצרהס יורש את יחחק בריס פירקין [קמ']

ישמעאל והלכך כיון דטררוייהו מכה יחחק אתו הרי הוא כאליו יורש אציה יורש את יחחק כו דלאמרן בריס פירקין [קמ'] שהאצ קודס לאחין דכי היכי דדרשינן [קטו]. אין לו בן עיין עליו הכי נמי דרשינן בכל קרוביס וגבי אצי המת נמי דרשינן אס אין לו אצ ונתמס את נחלתו לאחיו [במדבר כו] עיין עליו שאס יש ליחחק שוס יורש דראוי לירשו יצא צמקומו והיינו אצרהס שקודס לישמעאל וכן הלכה: מוטב לך שתלקה בני' מכות יותר מעוני: חמת מלך. מלכו של עולם היינו צער מלאך המות היינו חולה ילך אצל חכם והוא יכפרנה שמבקש רחמים והוא יצילנו: **פ"סיקא** האב קודס לכל יוצאי ירכו בנכסי בנו. היכא דאין לבנו לא בן ולא בת הוא קודם לאחיו של מת. ובעי רמי בר חמא אבי האב כגון אברהם שהוא אבי אביו של עשו וישמעאל שהוא אחי יצחק אביו של עשו בנכסי עשו שמת בלא יורש יצחק אביו חתה איהו חתן קודם אברהם שהוא אבי אביו של עשו או ישמעאל אחי יצחק: אמר רבא ת"ש. ממתי? דקתינן האב קודם לכל יוצאי ירכו ”(א) דיצחק וישמעאל מכה מאן קאתו מכה אברהם אביהן משום הכי דין הוא שיקריס אברהם היכא דליתיה ליצחק:

פרק שמיני בבא בתרא

קמז.

בי ע"א זה בחרת מעוני. טוב לך צמכות הללו ממנה שהיית עני דעשיר היה דלל מצינו שהפסיד איזו אלל בהמות אצל קרקעות וכסף וזהב לא הפסיד אע"ג דקאמר ערוס ילאמי מצטן אמי וערוס אשוב שמה (איזו ב) מתנחס היה על הפסדו שלא היה לו לחוש שבמותו לא יוליך כלום עמו כדכתיב

צקהלת ”(ה) ד' ומאומה לא ישא צעמלו שיולך צידו והא דכתיב (רישיה דקרא) (איזו מצ) ויתנו לו איש קשיטה אחת וגוס זהב אחד לא מפני שהיה עני אלל דורון היו מציאין לו:

אבי האב ואחיו. כגון אצרהס ויעקב צנכסי עשו מהו אמר

רצא מא שמע האצ קודס לבן ש"מ שאצרהס קודס לפי טעומו לא היה בן יורש את אציו אלל אצ קודס כל שעה לבן שהיה סבור שאצרהס יורש כשימות עשו ויפלו הנכסיס לפני יחחק ולצצריו שהיה סבור שאצרהס קודס ליעקב אין בן יורש את אציו: ושהיה

רבי יוחנן דאמר תלמיד דאמר ”רבי יוחנן דין גרמיה דעשיריאה ביר תסתיים דרבי יוחנן דאמר תלמיד ומדרבי יוחנן דאמר תלמיד רבי יהושע בן לוי אמר בן ”א והא רבי יהושע בן לוי לא אויל לבי טמיא אלא לבי מאן דשכיב בלא בני דכתיב ”בכו בכה להולך ואמר רב יהודה אמר רב להולך בלא ”(ב) בן זכר אלא רבי יהושע בן לוי הוא דאמר תלמיד ומדר' יהושע בן לוי הוא דאמר תלמיד רבי יוחנן דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא הא דידיה הא דרביה: סימן הדר עני וחכם: דרש רבי פנחס בן חמא מאי דכתיב ”והדרד שמע במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא מפני מה ברוד נאמרה בו שכיבה וביואב נאמרה בו מיתה דוד שהניח בן נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן נאמרה בו מיתה ויואב לא הניח בן והכתיב ”מבני יואב עובדיה בן יהיאל אלא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה דרש ר' פנחס בן חמא קשה עניות בתוך ביתו של אדם יותר מחמשים מכות שנאמר ”ח חנוני חנוני אתם רעי כי יד אלוה נגעה בי וקא אמרי ליה חבריה ”ט השמר אל תפן אל און כי על זה בחרת מעוני דרש ר' פנחס בר חמא כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנא' ”י חמת מולך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה: זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי ירכו קודמין והאב קודם לכל יוצאי ירכו: בעי רמי בר חמא אבי האב ואחי האב כגון אברהם וישמעאל בנכסי עשו איזוה מהן קודם אמר רבא ”אתא שמע האב קודם לכל יוצאי ירכו ורמי בר חמא אגב

לבי טמיא. לבית אבלי נפיק מאטב"ח ומאלב"ס אבל: אלא למאן דשכיב בלא בני. מפני עגמת נפש א לא הוה אמר דהוא רשע לא אויל לבי טמיא רשע: הא דידיה. כלומר משמו היה אומר שלא הניח תלמיד. ומשמיה דרביה אמר זה שלא הניח בן: כי יד אלוה נגעה בי דהיינו חמשים מכות דגמרי' יד דהכא מן יורא ישראל את הדי הגדולה שבאצבע של הקב"ה לקו י' מכות ועל היס לקו י' מכות דהתם ראו כל הדי מתחלקת לג' מכות. ומאי (אוהור) [אהורין] ליה חבירה לאיוב השמר אל תפן אל און. כלומר אם היית משמר עצמך ולא היית חוטא לא היו מגיעין לך כל זה ועל זה שעשה לך הקב"ה בחרת מעוני כלומר

מוטב לך שתלקה בני' מכות יותר מעוני: חמת מלך. מלכו של עולם היינו צער מלאך המות היינו חולה ילך אצל חכם והוא יכפרנה שמבקש רחמים והוא יצילנו: **פ"סיקא** האב קודס לכל יוצאי ירכו בנכסי בנו. היכא דאין לבנו לא בן ולא בת הוא קודם לאחיו של מת. ובעי רמי בר חמא אבי האב כגון אברהם שהוא אבי אביו של עשו וישמעאל שהוא אחי יצחק אביו של עשו בנכסי עשו שמת בלא יורש יצחק אביו חתה איהו חתן קודם אברהם שהוא אבי אביו של עשו או ישמעאל אחי יצחק: אמר רבא ת"ש. ממתי? דקתינן האב קודם לכל יוצאי ירכו ”(א) דיצחק וישמעאל מכה מאן קאתו מכה אברהם אביהן משום הכי דין הוא שיקריס אברהם היכא דליתיה ליצחק:

עין משפט ונר מצוה

כו א מיי פ"א מהל' מלות הלכז ט סגנ עשין לו טו"ש"ע ח"מי ס"י רעו עטף ה:

רבינו גרשום

שלא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלכם. אלא אותו ק"ו שאתם מבקשים ומביאין ראה שתירש מופרך ומוקשה הוא מלוס דמה לבת בנו בדין הוא שתירש קודם לבת שכן יפה כחה במקום אחי אביה דהיא עומדת במקום אביה וירשת עם אחי אביה. תאמר בבחו אע"ג דאתיא מכחו דתירשנו שכן הורע כחה במקום אחין שאינה נוטלת ירושה במקום אחיה הדבן קודם לבת. וכתבי כמעשה בנימין בשנתסיסו אחיו עמו השבטים אמרו יירשת פליטה לבנימין.

מאי יירשת פליטה התקינו שלא תירש בת הבן עם האחין של אביה לפי שלא היו רוצין שלא יתמעט השבט ולא תסוב נחלתו מביט לשבט שאימלי תירש והיתה רוצה לינשא לשבט אחר תסוב נחלתה היא עושה שכשהוריה תורה לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר לאותן שעמרו על הר סיני בלבד ההוריה ולא לדורות שכתוב בפרשה זה הדיבר אשר צוה ה' לבנות לפלחד וגו' ואמר ולא תסוב וגו' מטלל הוראת שעה היתה ולאן לדורות והכי קאמר לקמן בהאי פירקין ועכשיו התקינו לבנימין שלא תירש בת הבן עם האחין כדי שלא תסוב נחלה אבל אם רוצה לינשא לאחד משבטה תירש עם האחין: אשר אין חליפות למו זה שלא הניח תלמיד. תחתיו שלא רצה ללמד תורה לאחרים. דין גרמיה דעשיריאה ביר. שהיה נסומר (ונכנס המגיהמן) [נהשן] של בני הקטן ומפני עגמת נפש. ואם איתא דר' יוחנן [הוא דאמר] שלא הניח בן היינו רשע הוי איהו לא הניח בן דכולן מהו בחיייו ולא הוה קרי לנפשיה רשע אלא סתמיים דהוא דאמר זה שלא הניח תלמיד: לבי טמיא. לבית אבלי נפיק מאטב"ח ומאלב"ס אבל: אלא למאן דשכיב בלא בני. מפני עגמת נפש א לא הוה אמר דהוא רשע לא אויל לבי טמיא רשע: הא דידיה. כלומר משמו היה אומר שלא הניח תלמיד. ומשמיה דרביה אמר זה שלא הניח בן: כי יד אלוה נגעה בי דהיינו חמשים מכות דגמרי' יד דהכא מן יורא ישראל את הדי הגדולה שבאצבע של הקב"ה לקו י' מכות ועל היס לקו י' מכות דהתם ראו כל הדי מתחלקת לג' מכות. ומאי (אוהור) [אהורין] ליה חבירה לאיוב השמר אל תפן אל און. כלומר אם היית משמר עצמך ולא היית חוטא לא היו מגיעין לך כל זה ועל זה שעשה לך הקב"ה בחרת מעוני כלומר

מוטב לך שתלקה בני' מכות יותר מעוני: חמת מלך. מלכו של עולם היינו צער מלאך המות היינו חולה ילך אצל חכם והוא יכפרנה שמבקש רחמים והוא יצילנו: **פ"סיקא** האב קודס לכל יוצאי ירכו בנכסי בנו. היכא דאין לבנו לא בן ולא בת הוא קודם לאחיו של מת. ובעי רמי בר חמא אבי האב כגון אברהם שהוא אבי אביו של עשו וישמעאל שהוא אחי יצחק אביו של עשו בנכסי עשו שמת בלא יורש יצחק אביו חתה איהו חתן קודם אברהם שהוא אבי אביו של עשו או ישמעאל אחי יצחק: אמר רבא ת"ש. ממתי? דקתינן האב קודם לכל יוצאי ירכו ”(א) דיצחק וישמעאל מכה מאן קאתו מכה אברהם אביהן משום הכי דין הוא שיקריס אברהם היכא דליתיה ליצחק:

מוטב לך שתלקה בני' מכות יותר מעוני: חמת מלך. מלכו של עולם היינו צער מלאך המות היינו חולה ילך אצל חכם והוא יכפרנה שמבקש רחמים והוא יצילנו: **פ"סיקא** האב קודס לכל יוצאי ירכו בנכסי בנו. היכא דאין לבנו לא בן ולא בת הוא קודם לאחיו של מת. ובעי רמי בר חמא אבי האב כגון אברהם שהוא אבי אביו של עשו וישמעאל שהוא אחי יצחק אביו של עשו בנכסי עשו שמת בלא יורש יצחק אביו חתה איהו חתן קודם אברהם שהוא אבי אביו של עשו או ישמעאל אחי יצחק: אמר רבא ת"ש. ממתי? דקתינן האב קודם לכל יוצאי ירכו ”(א) דיצחק וישמעאל מכה מאן קאתו מכה אברהם אביהן משום הכי דין הוא שיקריס אברהם היכא דליתיה ליצחק:

ר"ל כיון דשמעאל נמי יואאי ירכו של אצרהס נמו יחחק ולפיכך אצרהס קודס דאצ קודס לכל יואאי ירכו.

^[1] ר"ל כיון דשמעאל נמי יואאי ירכו של אצרהס נמו יחחק ולפיכך אצרהס קודס דאצ קודס לכל יואאי ירכו